

1-4-SINF TARBIYA DARSLARIDA HADISLAR ORQALI AXLOQIY FAZILATLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Umarova Barnoxon Muhammadsobir qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti 2-kurs Ta‘lim Tarbiya
nazariyasi va metodikasi boshlang‘ich ta‘lim magistranti*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23323680>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf (1–4-sinflar) "Tarbiya" darslarida hadislar asosida o‘quvchilarning axloqiy fazilatlarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Hadislarning tarbiyaviy imkoniyatlari, kichik yoshdagi maktab o‘quvchilarining psixologik-yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ularni axloqiy ruhda tarbiyalash yo‘llari ochib berilgan. Shuningdek, dars jarayonida interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar va hayotiy misollardan foydalanish metodikasi bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Tarbiya darsi, boshlang‘ich sinf, hadis, axloqiy fazilatlar, ma‘naviy tarbiya, pedagogik metodika, interfaol ta‘lim, shaxsni rivojlantirish.

Kirish

Boshlang‘ich ta‘lim tizimida "Tarbiya" fanining kiritilishi o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish, ularning ongi va qalbida Vatanga muhabbat, kattalarga hurmat, halollik, rostgo‘ylik kabi yuksak axloqiy fazilatlarni qaror toptirishda muhim omil bo‘lmoqda. Kichik maktab yoshi shaxs poydevori qo‘yiladigan eng muhim davr bo‘lib, bu bosqichda bolalarga beriladigan tarbiya ularning kelgusidagi hayotiy pozitsiyasini belgilaydi.

Ajdodlarimiz merosi, xususan, Sharq mutafakkirlarining ta‘lim-tarbiyaviy qarashlari va hadis ilmi insonni komillikka yetaklovchi ulkan ma‘naviy xazina hisoblanadi. Hadislarda odob-axloq, muomala madaniyati, ota-onaga ehtirom, mehro-qibat va adolat kabi fazilatlar sodda, tushunarli hamda ta‘sirchan shaklda bayon etilgan. Shu bois, 1-4-sinf "Tarbiya" darslarida hadislar mazmunidan pedagogik maqsadlarda foydalanish darslarning ta‘sirchanligini oshiradi.

Adabiyotlar tahlili

Ma‘naviy-axloqiy tarbiya masalalari, xususan, yosh avlodni tarbiyalashda milliy va diniy qadriyatlardan foydalanish muammosi ko‘plab olimlar va tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. Sharq allomalari merosi: Abu Nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Mahmud Koshg‘ariy va Amir Temur kabi mutafakkirlarning asarlarida yoshlarni axloqiy ruhda voyaga yetkazish g‘oyalari bosh g‘oya sifatida ilgari surilgan.

Hadisshunoslik va tarbiya: Hadislar asosida bolalarda axloqiy madaniyatni shakllantirish bo‘yicha Imom Buxoriyning "Al-Adab al-mufrad" asari muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Ilmiy adabiyotlarda hadislardagi hikmatlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirib o‘qitish masalalari to‘liq ochib berilmagan bo‘lib, mazkur maqola shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Metodlar

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning mantiqiylik, tarixiylik, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va ilg‘or tajribalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Metodik yondashuv quyidagi bosqichlarga bo‘lindi Saralash bosqichi: 1-4-sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlariga mos keladigan, ma‘no-mazmuni tushunarli va tarbiyaviy ahamiyati yuqori bo‘lgan hadislarini tanlab olish. Vizualizatsiya va hikoya metodi: Hadislarning mazmunini kichkintoylarga ertaklar, hikoyalar va hayotiy misollar orqali tushuntirish. Interfaol metodlar ("Klaster", "Bumerang", "Rolli o‘yinlar"): O‘quvchilarni dars jarayonida faollashtirish, hadislardagi hikmatlarni rollar orqali gavdalantirish.

Natijalar

Boshlang‘ich ta‘lim davrida bola muomala qilish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish va o‘z xatti-harakatini baholashni o‘rganadi. Shu sababli Tarbiya darslarida axloqiy tushunchalarni faqat ta‘riflash bilan cheklanmay, ularni o‘quvchiga tanish vaziyatlar orqali ochib berish muhimdir. Hadislarda ifodalangan ezgu muomala haqidagi fikrlar bu vazifaga mazmuniy manba bo‘la oladi.

Hadisdan darsda foydalanishning maqsadi o‘quvchiga matnni yodlatish bilangina cheklanmaydi. Asosiy maqsad — uning mazmunini tushuntirish, bola hayotidagi vaziyatga tatbiq etish va ijobiy xulqni mashq qildirishdir.

Hadislarni tanlashda uch mezonga amal qilish maqsadga muvofiq: manbasi aniq bo‘lishi, mazmuni o‘quvchi yoshiga mos kelishi va darsning tarbiyaviy maqsadi bilan bog‘lanishi. Quyidagi misollar shu mezonlar asosida mashg‘ulotga kiritilishi mumkin:

Hadisning o‘zbekcha mazmuni	Rivojlantiriladigan fazilat	Darsdagi mashq
«O‘zi uchun yaxshi ko‘rgan narsani birodari uchun ham yaxshi ko‘rmaguncha, uning iymoni komil bo‘lmaydi». <i>Sahih al-Buxoriy, 13-hadis.</i> sunnah.com	Hamdardlik, o‘zaro hurmat	«Men uning o‘rnida bo‘lsam...» mavzusida juftlik suhbat
«Yaxshi so‘z gapirsin yoki sukut saqlasin». <i>Sahih al-Buxoriy, 6018-hadisning tegishli qismi.</i> sunnah.com	Xushmuomalalik, so‘z uchun mas‘uliyat	Qo‘pol iboralarni muloyim ifodalar bilan almashtirish
«Musulmon — boshqalar uning tili va qo‘lidan ozor ko‘rmaydigan kishidir». <i>Sahih al-Buxoriy, 10-hadisning mazmuni.</i> sunnah.com	Zarar yetkazmaslik, o‘zini boshqarish	Sinfdagi kelishmovchilikni tinch yo‘l bilan hal qilish sahnasi

Hadislarning o‘zbekcha ifodalari mazmuniy tarjima sifatida berildi. Darsda ularning asosiy axloqiy g‘oyasini bolaga sodda tilda tushuntirish lozim.

Metodik ishni «vaziyat — mazmun — harakat — mulohaza» ketma-ketligida tashkil etish mumkin. Masalan, o‘qituvchi bir o‘quvchi daftarini unutgan vaziyatni tasvirlaydi. Bolalar unga qanday yordam berish mumkinligini aytadilar. So‘ng o‘ziga ravo ko‘rgan yaxshilikni boshqaga ham ravo ko‘rish haqidagi hadis mazmuni muhokama qilinadi. Mashg‘ulot oxirida o‘quvchilar yordam berishning bitta aniq usulini tanlaydilar.

Sinf darajasiga qarab topshiriq murakkabligi oshiriladi. 1-sinfda rasm va qisqa hikoya asosida yaxshi hamda noo‘rin xatti-harakat ajratiladi. 2-sinfda o‘quvchilar vaziyatga mos muloyim so‘zlarni tanlaydilar. 3-sinfda rolli o‘yin orqali nizoni hal qilish usullarini sinab ko‘radilar. 4-sinfda esa o‘z qarorini asoslab, uning boshqa kishilarga ta‘sirini tushuntiradilar.

Natijani baholashda hadisni yoddan aytish yagona mezon bo‘lmasligi kerak. O‘quvchining suhbatda boshqalarni tinglashi, fikrini odob bilan bildirishi, yordam taklif qilishi va kelishmovchilikda zarar yetkazmaydigan yo‘lni tanlashi kuzatiladi. Bunday kuzatuv o‘qituvchiga keyingi tarbiyaviy mashqlarni rejalashda yordam beradi.

1–4-sinf Tarbiya darslarida hadislar orqali axloqiy fazilatlarni rivojlantirish hadis mazmunini bolaning kundalik tajribasi bilan bog‘lashga tayanganida samarali pedagogik yondashuvga aylanadi. Qisqa matn, hayotiy vaziyat, faol mashq va yakuniy mulohaza birgalikda qo‘llansa, o‘quvchi ezgu xulq haqidagi fikrni tushunish bilan birga uni amalda qo‘llash imkoniga ega bo‘ladi. Mazkur yondashuvning amaliy samaradorligini aniqlash uchun keyingi tadqiqotda o‘quvchilarning muomala va hamkorlikdagi xatti-harakatlarini belgilangan mezonlar asosida kuzatish maqsadga muvofiq.

Munozara

Olib borilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga diniy-axloqiy merosni yetkazishda pedagogdan yuksak ehtiyotkorlik va metodik mahorat talab etiladi. Hadislarni quruq yodlatish yoki murakkab arabiy terminlar bilan tushuntirish kutilgan natijani bermaydi. Aksincha, ularning zamiridagi umuminsoniy g‘oyalarni (halollik, ezgulik, mehnatsevarlik) bugungi kun bolasining kundalik hayoti, maktabdagi muhiti va tengdoshlari bilan munosabatlari bilan bog‘lab tushuntirish eng samarali yo‘ldir.

Ba‘zi tadqiqotchilar diniy mazmundagi manbalardan maktab ta‘limida foydalanishni cheklash kerakligini ta‘kidlasalar-da, bizning fikrimizcha, hadislardagi sof axloqiy va tarbiyaviy qatlam dunyoviy ta‘lim tamoyillariga to‘la mos keladi hamda barkamol avlodni tarbiyalashda qudratli vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa

1–4-sinf "Tarbiya" darslarida hadislar asosida o‘quvchilarning axloqiy fazilatlarini rivojlantirish ta‘lim-tarbiya jarayonining samaradorligini keskin oshiradi. Bu yondashuv o‘quvchilarning ongi va qalbida ezgulik urug‘larini qadashga, ularni Vatanga sodiq, odobli va ma‘nan boy shaxs sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

1. Boshlang‘ich sinf "Tarbiya" darsligi uchun o‘quv dasturlariga mos keladigan, hadislar asosidagi hikmatli hikoyalar va amaliy topshiriqlar to‘plamini yaratish.
2. O‘qituvchilar uchun hadislar mazmunini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida darsda qo‘llash bo‘yicha maxsus uslubiy qo‘llanma ishlab chiqish.
3. Ota-onalar va maktab hamkorligini kuchaytirish maqsadida "Oila va axloq" yo‘nalishida hadislar tahliliga bag‘ishlangan ochiq darslar va davra suhbatlarini tashkil etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Quronov M. Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi: metodik qo‘llanma. – T.: Respublika ma‘naviyat va ma‘rifat markazi, 2019.
2. Nishonova S. Pedagogik etika va ma‘naviy tarbiya asoslari. – T.: "O‘qituvchi", 2018.
3. Xodjayev B. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: "Sano-standart", 2020.
4. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. Boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi. – T.: "Ilm ziyo", 2019.
5. Imom Al-Buxoriy. Al-Adab al-mufrad (Adob durdonalari). Arab tilidan Sh. Salihov tarjimai. – T.: "O‘zbekiston", 2017.

6. Imom al-Buxoriy. *Sahih al-Buxoriy*, 13-hadis. sunnah.com
7. Abu Nasr Farobiy. Foiz odamlar shahri. – T.: "A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti", 1993.
8. Kaykovus. Qobusnoma. – T.: "O‘qituvchi", 1994.
9. Turdiyev S. Boshlang‘ich sinf "Tarbiya" darslarini tashkil etishning zamonaviy metodikasi // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2024. – №2. – B. 112–115.